

JÄRNVÄGSHOTELLET I LJUSDAL

Antikvarisk medverkan vid restaurering av vägg- och takmålningar
samt dokumentation av ombyggnad och renovering

Kläppa 25:4
Ljusdals socken
Ljusdals kommun
Gävleborgs län
2014–2016

Daniel Olsson

Slutrapport

Lst. Dnr: 432-1921-14
432-2150-14
434-1655-14
434-2348-14

JÄRNVÄGSHOTELLET I LJUSDAL

Antikvarisk medverkan vid restaurering av vägg- och takmålningar samt
dokumentation av ombyggnad och renovering

Kläppa 25:4
Ljusdals socken
Ljusdals kommun
Gävleborgs län
2014–2016

Rapport 2017:07
Daniel Olsson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butiken@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg

Box 746, 801 28 Gävle

Tel 026-65 56 00

www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2017

Omslagsbild: Konservator Alf Blom i samband med restaurering av väggmålningarna i kafédelen i Järnvägshotellet. Foto från söder. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2014-03-21.

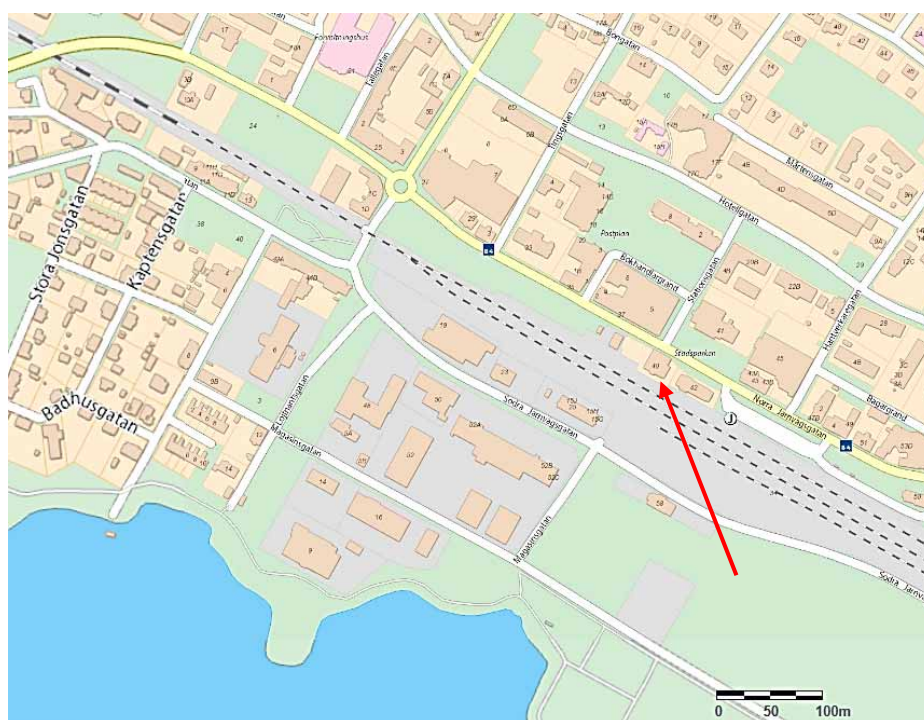
Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.

ISSN 0281-3181

Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Sammanfattning.....	5
Antikvarisk slutbedömning.....	5
Lagskydd	6
Historik och beskrivning.....	6
Byggnadens förändringar 1894–2014	6
Byggnadens exteriör.....	7
Byggnadens interiör	8
Skadebild och orsaker till åtgärder	9
Byggnadens exteriör.....	9
Kaféet	10
Restaurangen	12
Köket och entréhallen.....	12
Andra våningen	13
Vindsvåningen.....	13
Utförda åtgärder.....	14
Byggnadens exteriör.....	14
Kaféet	15
Restaurangen	17
Köket och entréhallen.....	20
Andra våningen	21
Vindsvåningen.....	21
Avvikelser från beslut.....	22
Kvarstående arbeten.....	22
Antikvariska ställningstaganden	23
Övrigt.....	23
Tekniska och administrativa uppgifter.....	25
Käll- och litteraturförteckning	25
Tryckta källor	25
Arkiv.....	25
Otryckta källor.....	25
Informanter.....	25

Figur 1. Järnvägshotellets placering i Ljusdals centrum markerad med en röd pil. Järnvägen är Norra stambanan. Utdrag ur cX-kartan.

Figur 2. Järnvägshotellet sett från järnvägsviadukten under pågående renovering. Foto från väster. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-06-03.

SAMMANFATTNING

Det byggnadsminnesförklarade järnvägshotellet i Ljusdal, vilket invigdes 1880, har under perioden mars–juni 2014 genomgått en omfattande ombyggnad och renovering efter att fastigheten bytt ägare. Ombyggnadsarbetet har utförts av Öhmans Bygg AB, Ljusdal. I samband med detta sökte och erhöll den nye fastighetsägaren byggnadsvårdsbidrag från Länsstyrelsen Gävleborg för att restaurera vägg- och takmålningar i kafédelen samt tre takmålningar på papptak i restaurangdelen. Detta restaureringsarbete har utförts av konservator Alf Blom, Näsvisen. Läns museet har deltagit i restaureringsarbetet som antikvariskt medverkande genom byggnadsantikvarie Daniel Olsson. Läns museet har samtidigt haft till uppgift att dokumentera husets övriga ombyggnad och renovering. I restaurangdelen har en ny bardisk uppförts och en sent tillkommen trappa till övervåningen har tagits bort. Även i köket har omfattande renoveringsinsatser skett. Byggnadens entrédel byggdes om helt och hållet med ny rumsindelning och nya toaletter. På övervåningen har golvet höjts ett steg och en ny bardisk har byggts. Genomgående har ytskikt målats eller försetts med tapeter. Vid husets nordvästra gavel har en ny utrymningstrappa av stål installerats och i samband med detta har en utrymningsdörr tagits upp i fasaden på övervåningen. Läns museet har upprättat ett separat antikvariskt slutintyg daterat 2014-06-16 för den del av renoveringen som omfattades av byggnadsvårdsbidraget.

ANTIKVARISK SLUTBEDÖMNING

Restaureringsarbetet med vägg- och takmålningarna i kafé- och restaurangdelen har utförts av konservator Alf Blom på ett självständigt sätt i nära samråd med den antikvariskt medverkande. Alf Blom har även varit delaktig i val av övriga ytskikt i dessa utrymmen för att skapa en god helhetsverkan. Läns museet bedömer att detta restaureringsarbete är väl utfört ur antikvarisk synpunkt och i enlighet med länsstyrelsens tillstånds- och bidragsbeslut, vilket även finns beskrivet i läns museets antikvariska slutintyg upprättat 2014-06-16.

Ombyggnaden av nödutrymningsvägen från andra våningen med ny utvändigt trappa och dörr vid husets nordvästra gavel har utförts enligt planerna, men med vissa justeringar vad gäller utförandet. Länsstyrelsen har i detta fall efter önskemål från fastighetsägaren och entreprenören lämnat muntligt medgivande till att ståltrappan inte behövde målas in samt att den nya dörren fick utföras som en synlig dörr.

LAGSKYDD

Järnvägshotellet är sedan 1989 skyddat som byggnadsminne enligt Kulturmiljölagens tredje kapitel, byggnadsminnesbeteckning BM 26. I interiören är förutom husets stomme endast ytskikten i kafédelen på bottenvåningen skyddade.

HISTORIK OCH BESKRIVNING

I slutet av 1870-talet hade bygget av Norra stambanan nått upp till Hälsingland. Inför öppnandet av bansträckningen Ljusdal–Järvsö och Ljusdals järnvägsstation 1880 uppfördes alldeles intill stationshuset ett järnvägshotell. Byggherre var Per Jonsson från Undersvik som var gästgivare och nämndeman. Ritningarna finns bevarade, men är osignerade. Bottenvåningen inrymde ursprungligen första, andra och tredje klassens matsalar och i en mindre tillbyggnad mot nordöst fanns hotellets kök. På övervåningen fanns nio hotellrum och på vindsplanet fyra inredda uthyrningsrum. Eftersom tågtrafik vid denna tid inte bedrevs nattetid fanns det behov av järnvägshotell där de resande kunde övernatta.

Figur 3. Järnvägshotellet från öster före renoveringen. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2014-02-25.

Byggnadens förändringar 1894–2014

I och med öppnandet av järnvägssträckningen Hudiksvall–Ljusdal 1888 och det växande stationssamhället ökade mängden besökare i järnvägshotellet. År 1894 byggdes därför hotellets kök ut, en mindre matsal tillkom mot nordöst och en stor öppen veranda uppfördes i två våningar vid husets sydöstra gavel. Denna veranda glasades sedermera in.

På 1920-talet utsmyckades den mindre matsalen med målningar av målarmästare E. L. Eriksson från Ljusdal.¹ Han har senare även utfört arbeten i en rad andra offentliga lokaler i Ljusdal exempelvis i Röda kvarns teatersalong och Folkparkens serveringspaviljong. Den mindre matsalen i järnvägshotellet gick allmänt under namnet "Hollywood" då de kända filmskådespelare som var med i filmen Hälsingar 1933 återkommande åt sina måltider här under inspelnings-tiden.² År 1948 togs en dörr upp mellan den mindre matsalen och stationsplan och i samband med detta började denna lokal att användas i huvudsak som kafé.

Under 1970- och 1980-talet bedrevs verksamheten i mycket begränsad omfattning och kaféet fungerade som ett ölkafé. I början av 1990-talet renoverades byggnaden först varsamt, men under nästa ägares tid skedde omfattande ombyggnader i ett flertal etapper. Vid denna tid tillkom bland annat en delvis väggförsedd uteplats/veranda sydöst om den äldre glasverandan. År 2001–2002 uppfördes ett lastintag vid köksdelens nordvästra fasad³ och ovanpå kafédelens tak tillkom en enklare balkong/takterrass i form av ett golv med räcke endast mot öster och norr. I början av 2000-talet togs hotellrummen på övervåningen bort och ersattes av en restaurang- och danslokal med scen. I samband med detta försågs den ursprungliga glasverandan med en bred vinklad trätrappa mellan det första och andra våningsplanet.

Figur 4. Järnvägshotellet från söder. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-03-21.

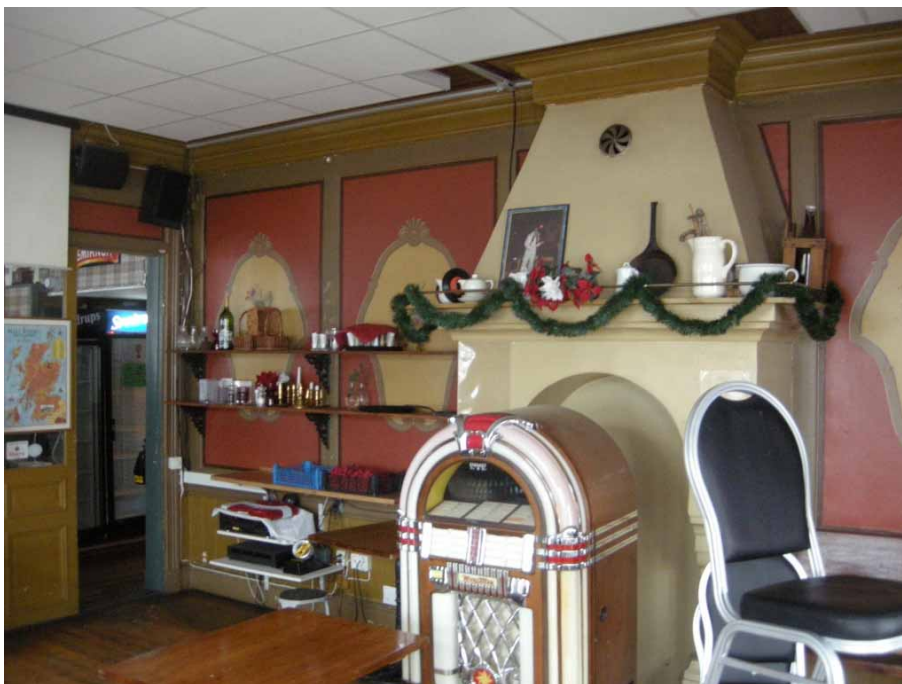
Byggnadens exteriör

Fasaderna har tidstypisk utformning med liggande och stående träpanel målad i beige och vit kulör. Dessa kulörer är en äldre färgsättning framtagna genom kulördokumentation. Fönstren är höga med huvudsakligen tre rutor per fönsterbåge medan glasverandan har mindre rutor, på övervåningen med rundbågeform. Huset har ett sadeltak av falsad röd plåt med valmade gavelspetsar. Taket är utsmyckat med ett dekorerat nockräcke mellan byggnadens skorstenar. Mot spåren finns en centralt placerad ursprunglig balkong rakt ovanför byggnadens huvudingång.

¹ Olsson 2002, s.2

² Säverman 2004, s.37

³ Olsson 2002, s.2

Figur 5. Kaféet från öster med hyllor uppsatta på väggmålningarna och inner-tak av akustikplattor. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-02-12.

Byggnadens interiör

Hotellbyggnaden är uppförd med en stomme av trä i två fulla våningar och med en delvis inredd vindsvåning. Glasverandan är numer en integrerad del av byggnaden. I utbyggnaden mot nordöst återfinns köket och det tidigare kaféet. Byggnadens huvudentré är centralt placerad i fasaden mot spåren. På botten-våningen upptas husets sydöstra del av restaurangen med en centralt placerad bar och före ombyggnaden fanns här en bred vinklad trätrappa till övervåningen. Restaurangdelen har trägolv, senare tillkommen träpanel och tapetserade väggar. Kafédelen har lackat trägolv, träpaneler och väggmålningar på papp. Eldstaden är igensatt. I både restaurangdelen och kafédelen bestod innertaken innan renoveringen av moderna akustikplattor. På övervåningen fanns den tidigare

Figur 6. Restaurangdelen från söder med baren och trappan till andra våningen. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-02-12.

omnämnda restaurang- och danslokalen med en scen samt toaletter. Rummet hade trägolv, tapetserade och målade väggar och tak av mörka akustikplattor. Här fanns en upphöjd scen samt delvis väggfasta sittmöbler. En stor del av den tidigare glasverandan upptogs av den vinklade trappan.

Figur 7. Väggfasta sittgrupper på övervåningens östra del. Foto från väster.
Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-02-12.

På vindsvåningen finns de ursprungliga fyra uthyrningsrummen kvar, varav två fungerar som kontor, ett är inrett som badrum medan ett används som förråd. Den tidigare vinden är inredd till ett större rum med övervåningssängar, men det har sannolikt även använts som förrådsrum och en period för barutbildningar.

SKADEBILD OCH ORSAKER TILL ÅTGÄRDER

Efter konkurs hösten 2013 såldes järnvägshotellet våren 2014 till en ny fastighetsägare – Bistro Järnvägs AB – som önskade genomföra en rad ombyggnader i huset innan restaurangverksamheten kunde återupptas. Bland annat behövde köket genomgå en omfattande renovering, men även restaurangdelen, som bitvis var hårt sliten och ombyggd i många etapper. Den nye ägaren önskade även återställa en stor del av det som hade förändrats under de senaste decennierna på bottenvåningen i järnvägshotellet. Framför allt gällde detta kafédelen där avsikten var att återgå till tidigare utformning, men också övriga delar av restaurangen på bottenvåningen vilka skulle renoveras i en äldre stil. Överlag var de befintliga el- och ledningsdragningsarna i huset i stort behov av översyn och genomgång. Att i detalj redovisa alla skador och brister är inte möjligt i denna rapport utan beskrivningen är därför mer allmänt hållen, med särskild fokus mot de delar som har omfattats av byggnadsvårdsbidragen.

Byggnadens exteriör

På några ställen var fasadpanelen rötskadad och i behov av åtgärder. Många av byggnadens fönster var i stort behov av fönsterrenovering. På vissa ställen var bottenstycket i karmen rötskadat och i många fönster saknades innanfönster helt vilket ledde till omfattande energiläckage. Om den sent tillkomna trappan till övervåningen skulle tas bort fanns det behov att förbättra utrymningsvägen vid

Figur 8. Glasverandans nordöstra del med rötskadat parti under fönstret. Foto från nordöst. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-04-03.

den nordvästra fasaden. På byggnadens fasader hade under senare år en rad olika tekniska utrustningar satts upp i form av värmepumpar och fläktar mm, huvudsakligen med relativt okänslig ledningsdragning. Huset hade även ett antal olämpligt placerade skyltar, bland annat på den takterrass som uppförts ovanpå kafédelen.

Figur 9. Hål efter pilkastning samt spricka i en av kaféets väggmålningar. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-02-12.

Figur 10. Detalj av spricka i en av kaféets väggmålningar. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-02-12.

Kaféet

Före renoveringen var trägolvet i kaféet relativt hårt slitet. Vägghälsan och övriga snickerier hade skador i form av skruvhål, stötskador, blåsor och färgbortfall. Skadorna på väggmålningarna utgjordes av hål (bland annat efter pilkastning) sprickor, flagor, bucklor mm, men de var även nedsmutsade. Vägghälsan hade delvis målats om vid flera tillfällen och då ofta fått något förändrad färgsättning. Bland annat var de målade ramarna och fältens

bakgrunder ommålade en gång, medan fruktmotiven sannolikt hade kvar sitt originalutförande. Hela ytorna har även behandlats med fernissa.

Figur 11. Detalj av färgflagor på det frilagda målade takets bård. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-03-14.

På väggarna och träpanelen hade diverse hyllor och bänkar satts fast utan särskild hänsyn till väggmålningarna. Fönstrets två översta rutor var igensatta för att ge plats för en fläkt och en inomhusenhet till en luftvärmepump. Taket i kaféet utgjordes av moderna akustikplattor. Det ursprungliga innertaket ovanför – ett målat paneltak av trä med kassettmönster – hade ett målat ytskikt med mycket blåsor och flagor. Även takets målade bård hade motsvarande skador. Den öppna spisen var målad i en kulör som gjorde att denna till stor del försvann mot bakgrunden.

Figur 12. Detalj av kaféets fönster mot nordöst med igensatta rutor samt installationer. Foto från väster, Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-03-14.

Figur 13. Restaurangen från norr efter rivning av baren. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2014-03-04.

Restaurangen

Denna del var tidigare indelad i ett flertal olika matsalar och serveringsrum. Att återställa detta var ej aktuellt i detta skede, men fastighetsägaren var ändå mån om att ge denna del en äldre prägel. Trägolvet var delvis hårt slitet och i verandadelen fanns ett modernt trägolv lagt ovanpå det äldre golvet. Det fanns även önskemål om nya ytskikt på väggarna. Den senare tillkomna trappan till övervåningen var främmande i miljön och tog bort mycket av glasverandans ursprungliga ljusa och lätta karaktär.

Innertaket utgjordes av akustikplattor och ovanför detta fanns ett rödmålat vävtak. I samband med konservator Alf Bloms undersökningar på plats påträffade han dittills okända målningar på papp ovanför det befintliga vävtaket i restaurangens sydöstra del. Vid närmare genomgång visade det sig att det även fanns kvar samtida målade papptak i ytterligare två delar av restaurangen. Takmålningarna som påträffades var utförda i ljusgrå och ljusgrön kulör i form mönstermåleri. Enligt byggnadsantikvarie Ingela Broström var det av takmålningarnas utformning rimligt att anta att dessa skulle kunna vara från perioden 1915–1925, då denna form av måleri var vanligt förekommande i exempelvis kyrkor vid denna tid, inte minst som kalkmåleri.⁴ På det största målade papptaket fanns en äldre vattenskada som uppgick till cirka 4–5 kvadratmeter, men även skador i form av sprickor, revor och hål. Mindre skador fanns även på de två övriga papptaken och alla målade papptak var rätt hårt nedsmutsade.

Köket och entréhallen

Köksdelen var kraftigt förändrad och här fanns inga synliga byggnadsdetaljer eller ytskikt med kulturhistoriskt värde. Många ytskikt var hårt slitna. Entréhallen med tillhörande garderob hade byggts om vid en rad olika ombyggnader. De befintliga toaletterna var ej tillgänglighetsanpassade och det fanns behov av

⁴ Broström, I. Muntlig uppgift våren 2014.

att omdisponera utrymmet för att skapa utökade serviceytor i anslutning till köket.

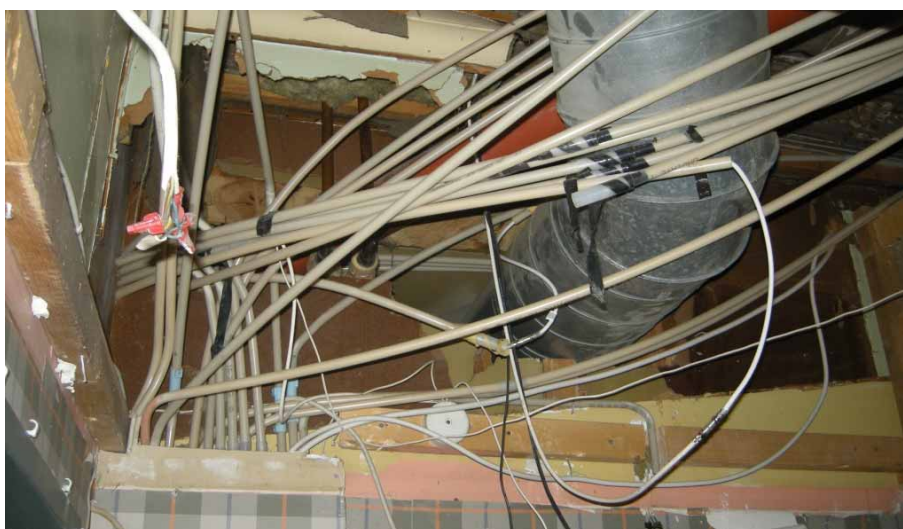
Figur 14. Entrehallen och den tidigare garderoben från väster efter påbörjad rivning. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-03-14.

Andra våningen

På andra våningen fanns önskemål om att förnya ytskikten helt och hållet. I och med borttagandet av den vinklade trappan skulle även utrymmet kunna nyttjas på ett bättre sätt. Den nya ägaren önskade även sätta in en ny bardisk. Toaletterna var i stort behov av renovering.

Vindsvåningen

Några särskilda planer fanns ej för vindsvåningen, men avsikten var att de ursprungliga vindsrummen skulle bevaras.

Figur 15. Detalj av ledningsdragningar ovanför innertaket i restaurangens norra del. Foto från sydväst. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-03-14.

UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Fastighetsägaren anlitade konservator Alf Blom från Näsviken för att ta fram ett åtgärds- och kostnadsförslag för renoveringsarbeten i kafé- och restaurangdelen. Därefter sökte och erhöll fastighetsägaren bidrag och tillstånd från Länsstyrelsen Gävleborg för att renovera ytskikten i den skyddade kafédelen samt för att ta fram och renovera de tre återfunna målade papptaken i restaurangdelen. För övriga renoveringsarbeten har fastighetsägaren anlitat Öhmans Bygg AB, Ljusdal, som utfört arbetet som huvudentreprenör, men en rad olika underentreprenörer har också varit inblandade i projektet. Uppmättnings- och ombyggnadsritningar har upprättats av arkitekt Göran Persson, Lannås Arkitekter AB, Ljusdal.

Figur 16. Detalj av renoverat träparti under glasverandans nordöstra del. Foto från öster. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-05-22.

Figur 17. Kaféets nya ytterdörr från sydöst. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-10-01.

Byggnadens exteriör

I glasverandans nordöstra väggparti fanns en rötskada under bottenvåningens fönster, vilken inte var känd när renoveringen inleddes. Öhmans bygg tog bort det rötskadade timret och berörda panelbrädor och ersatte detta med friskt virke av motsvarande utformning. Delarna har sedan målats.

Kafédelens dörr mot verandan var som tidigare nämnts i mycket dåligt skick. Sannolikt hade denna dock tillkommit efter 1986, då den ersatte den dörr som sattes in 1948. Det beslöts därför att en ny dörr skulle tillverkas och att den befintliga dörren skulle tas som förlaga, dvs att dörren skulle utformas med speglar. Då dörren var så pass ny ställdes inget krav på återanvändande av exempelvis gångjärn eller fönsterglas. Den nya dörren tillverkades av Magnus Engberg vid Engbergs Snickerier AB, Ljusdal. På kaféets nordöstra yttervägg satt tidigare en värmepump som monterades ned. Värmepumpen som sitter utanför köket behölls tills vidare. Den sent tillkomna takterrassen ovanpå kafédelens tak togs också bort.

På den nordvästra gaveln har fönstret på andra våningen tagits bort och ersatts av en nödutrymningsdörr som upptill har samma utformning som den tidigare dörren, men som nedtill är slät. Se mer om denna dörr under antikvariska ställningstaganden nedan. Den befintliga brandstegen togs bort och ersattes av en nytillverkad utrymningstrappa av stål. Trappan, vars bredd uppgår till 1,2 meter, går nu ända ned till mark, vilket inte den tidigare utrymningsstegen gjorde. Det beslöts i samråd med Länsstyrelsen att denna inte skulle målas in i

Figur 16. Den nya utrymningstrappan och utrymningsdörren på andra våningen från väster. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-10-01.

detta skede utan att det var bättre att det tydligt får synas att detta är ett senare tillägg. Vid byggnadens västra knut satt en elledning utan funktion som demonterades.

Kaféet

Arbetet i kafédelen inleddes med borttagande av de väggfasta sent tillkomna bänkar som fanns i detta utrymme. Alla hyllor på väggarna plockades även ned. Därefter revs innertaket av akustikplattor bort och kasserades. Den värmepumpsenhet samt den fläkt som tidigare satt installerad i rummets fönster mot nordöst har tagits bort och fönstret har försetts med två nya fönsterbågar som specialtillverkats av Öhmans bygg AB.

Alf Blom inledde arbetet med att plocka ned några av väggmålningarna för att laga större sprickor på baksidorna och kunna fästa upp dem på nytt utan bucklor. Väggmålningarna har rengjorts med mjuk svamp med vatten och diskmedel. Därefter har håll lagats med krita och vattenlösligt fisklim. Färgen har sedan applicerats i två omgångar. De mindre skadorna i målningsskiktet har Alf Blom lagat med tavelfernissa och pigment. Många löst sittande flagor har limmats fast. Bården har utförts med pigmenterad guldbrons. Slutligen har hela de målade väggytorna fernissats med en tunn fernissa för att få rätt glans. Panel och listverk har målats. Kulörerna följer rummets ursprungliga färgsättning.

I trägolvet byttes fyra skadade brädor i rummets norra hörn. Sedan slipades golvet och oljades tre gånger med timbrexolja av Hagmans Golv & Färg AB, Ljusdal. Oljan pigmenterades med stor försiktighet då det var viktigt att behålla

Figur 17. Väggmålningarna i kaféets norra del under pågående renovering. Foto från söder. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseum Gävleborg 2014-04-03.

nyansskillnaden mellan golvet mörkare fräs och de övriga något ljusare golvytorna av trä. Slutligen polerades golvytan med maskin för ökad glans. Under fönstret mot altanen sattes en ny bröstningslist upp. Lagningar har även utförts på andra ställen i panelen med lim och spån. Kylaggregatet som sitter placerat högt upp på samma vägg har fått sitta kvar då det skulle ha inneburit mycket arbete att ta bort detta, laga håltagningen och därefter komplettera väggmålningen. Den öppna spisen har lagats och avfärgats i kalkvitt. Den är dock inte möjlig att använda som eldstad. Rummet har försetts med en ny stor radiator vid den nordöstra väggen, samtidigt som fem äldre radiatorer har kunnat tas bort. Den nya radiatoren har målats in i väggkulören.

Figur 18. Det målade taket i kaféet från öster under renoveringen. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseum Gävleborg 2014-03-21.

Figur 19. Kaféet från nordöst under pågående renovering. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2014-04-11.

Kaféets ytterdörr mot verandan visade sig vid en närmare granskning vara i mycket sämre skick än vad som hade framkommit tidigare. Se mer om detta under rubriken Byggnadens exteriör här ovan. I taket byttes sammanlagt fyra takbrädor och en tvärså ut då det visade sig att dessa var rötskadade. Till taket har en ny mittplatta tillverkats och målats av Alf Blom med ledning av foton i Länsmuseets bildarkiv. Hela taket har målats om i den kulör som hör samman med väggmålningarna.

Restaurangen

Först togs den tidigare väggfasta inredningen med bås bort. Den storskaliga modelljärnväg som satt upphängd i taket ovanför baren togs också ned. För att finna en lämplig kombination av kulörer som harmonierade med de återfunna målade papptaken har Alf Blom varit involverad i restaurangdelens färgsättning och val av tapeter. Vägghälsan har målats i en grön kulör av Hagmans Golv & Färg AB. Till väggytorna ovanför vägghälsan valdes en färgstark engelsk tapet med röd botten och ett mönstrat motiv med bland annat fåglar.

Figur 20. Restaurangen från väster under pågående renovering. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-03-21.

I verandadelen revs golvet som låg ovanpå det äldre trägolvet bort. Alla trägolv i hela restaurangdelen har slipats, oljats tre gånger och polerats med maskin av Hagmans Golv & Färg AB. Den vinklade trappan i glasverandadelen revs bort och hålet i taket har satts igen.

Figur 21. Detalj av rötskadan i bärande delar av golvkonstruktionen under bardisken i restaurangen. Foto från sydväst. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-04-03.

Den tidigare bardisken har rivits bort och i samband med detta upptäcktes omfattande rötskador i bärande delar av golvkonstruktionen. Detta åtgärdades av Öhmans bygg genom borttagning av rötskadade delar och komplettering med friskt virke. När lagningarna av de bärande delarna var slutförda lades golvet igen och sedan byggdes en ny bardisk på samma plats som den tidigare, men

med en mer traditionell utformning med lister och speglar. Bardiskens yttersida målades av Alf Blom med en brun pigmenterad oljelasyr och har sedan lackats med en högblank lack för ökad hållbarhet.

Figur 22. Den nya bardisken från söder. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2017-06-09.

Det stora arbetet för Alfs Bloms del i restaurangen var renoveringen av de tre målade papptaken. Först togs vävtaken bort. Listerna kring papptaken fick sitta kvar orörda. Hål lagades med papp. Den stora vattenskadan på det största papp-taket behandlades med schellack och sedan skedde en grundning med oljefärg, innan mönstrets konturer målades med limfärg. De tre takytorna har rengjorts och hål har lagats varefter kompletteringsmålning efter behov har utförts. Samtliga bårder kring papptaken har målats om, men i samma kulörer.

Figur 23. Alf Blom frilägger takmålningen i ett av de tre taken i restaurangdelen. Foto från söder. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-03-14.

Figur 24. Det största målade papptaket i restaurangdelen från öster under pågående renovering. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg, 2014-03-14.

I februari 2016 uppstod en skada i det största målade papptaket när en stor spricka plötsligt bildades. Fastighetsägaren kontaktade då Alf Blom som återkom till järnvägshotellet och lagade sprickan provisoriskt genom att fästa upp delarna och därmed minska risken att sprickan i papptakt skulle kunna öka ytterligare. Enligt Alf Blom skulle sprickbildningen kunnat bero på att taket har torkat när det har blivit vinter och det sannolikt har varit torrt och varmt i lokalen.

Figur 25. Entrehallen och garderoben från norr. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-06-14.

Köket och entréhallen

Renoveringsarbetet i köket blev mer omfattande än vad som det ursprungligen var tänkt sedan det upptäcktes att ett avloppsrör var trasigt under denna del. Sedan detta hade åtgärdats har golvet lagts igen och köket har målats och delvis omdisponerats.

Dörren mellan köket och entréhallen har satts igen. Väggarnas panel har målats i en mörkblå kulör och försetts med en färgstark engelsk tapet. I taket har ett äldre papptak återfunnits ovanför ett senare innertak. Det återfunna papptaket hade inga målningar, men Alf Blom fick i uppdrag av fastighetsägaren att utföra en takmålning och har därför valt att utföra ett schablonmönster på denna takyta. I entréhallen har rumsindelningen ändrats för att möjliggöra installation av en tillgänglighetsanpassad toalett och två vanliga toaletter. Toaletterna har kaklade ytskikt och nytt sanitetsporslin. Restaurangens garderob har fått en annan utformning än tidigare.

Figur 26. Andra våningen med restaurang- och danslokalen från väster under pågående renovering. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-03-21.

Andra våningen

De tidigare toaletterna med tillhörande väggar har rivits bort och ersatts av nya med moderna ytskikt och nytt sanitetsporslin. Det kvarvarande väggpartiet mot glasverandans nordöstra del revs i samband med borttagandet av trätrappan från bottenvåningen. Golvet har höjts ett steg i hela restaurang- och dansdelen på detta våningsplan. Detta utrymme har fått en mycket modernare karaktär än bottenvåningen med tak i svart kulör och vitmålade väggar. Scenen har behållits och längs den norra väggen har en lång bardisk byggts. Hela våningsplanet har försetts med nya elinstallatiober och nya radiatorer. Den nya nödutrymningsdörren har behandlats under rubriken Byggnadens exteriör här ovan.

Vindsvåningen

På detta våningsplan utfördes inga särskilda åtgärder i samband med denna renovering. Avsikten var att kontorsrummen skulle kunna fortsätta att fungera som kontorsutrymmen även fortsättningsvis.

Figur 27. Kaféet från öster efter avslutad renovering. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseum Gävleborg 2014-06-14.

AVVIKELSER FRÅN BESLUT

Enligt de ursprungliga planerna var avsikten att enbart restaurera de målade ytskikten i kafédelen, men då takmålningar även påträffades i restaurangdelen sökte och erhöll fastighetsägaren byggnadsvårdsbidrag för att även åtgärda dessa.

Enligt Länsstyrelsens beslut 2014-04-09 skulle nödutrymningsdörrens nedre del utformas med liggande panel som fasaden. Efter önskemål från fastighetsägaren lämnade länsstyrelsen sitt muntliga medgivande till att nödutrymningsdörren fick utformas som en synlig slät dörr med enhetlig färgsättning. Länsstyrelsen lämnade även muntligt tillstånd till att utrymningstrappan inte målades in i fasadens kulör. Borttagandet av timmerväggen mot trappan i glasverandan på övervåningen innebär ett ingrepp i den bärande stommen, vilket länsstyrelsen lämnade muntligt tillstånd till.

KVARSTÅENDE ARBETEN

De delar som omfattades av Länsmuseumets antikvariska medverkan har färdigställts i enlighet med planerna. Detta gäller även den invändiga ombyggnaden av restaurangdelen. Den spricka i det största målade papptaket som uppstod 2016 återstår dock att åtgärda mer permanent. Det återstår även en mängd olika åtgärdsbehov vad gäller byggnadens exteriör, exempelvis fasadpartier, fönster och det senare tillkomna verandagolvet med tillhörande byggnadskonstruktioner mm. För att byggnaden ska kunna bevaras på bästa sätt är det viktigt att framtida renoveringar sker med stor respekt för byggnadens ursprungliga utformning och med traditionella material och metoder. Fastighetsägaren har fått en kopia av det underhålls- och åtgärdsprogram som länsmuseum tog fram 2002. Även om vissa delar av huset har förändrats sedan detta upprättades innehåller denna rapport ett stort antal råd som fortfarande i hög grad är aktuella.

Figur 28. Del av restaurangen från sydöst efter avslutad renovering. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2014-06-14.

ANTIKVARISKA STÄLLNINGSTAGANDEN

I samband med renoveringen har en mängd olika ställningstaganden behövt göras. Läns museet har dock i detta fall huvudsakligen främst varit involverat i de frågor som omfattats av byggnadsminnets skydd samt de delar som har berörts av de beviljade byggnadsvårdsbidragen.

I kafé- och restaurangdelen på bottenvåningen har avsikten i huvudsak varit att återgå till en äldre karaktär vad gäller rummens gestaltning och utformning. Då dessa delar har förändrats i många olika etapper var det emellertid inte möjligt att återgå helt och hållet till någon exakt tidsperiod utan hänsyn har tagits till dessa utrymmens nuvarande utformning, för att därigenom återskapa en äldre karaktär. Vad gäller färgsättningen har konservator Alf Blom hjälpt till att finna lämpliga kombinationer. Detta var särskilt viktigt i restaurangdelen där de återfunna målade papptaken med en ljusare färgsättning på väggarna lätt hade kunnat framstå som väldigt mörka.

Borttagandet av den sent tillkomna trappan i glasverandan mellan första och andra våningen innebar att dessa delar återfick mer av sin ursprungliga ljusa karaktär. Samtidigt ledde emellertid rivningen av trappan även till att utrymningsvägen vid den nordvästra fasaden måste förbättras genom en riktig dörr och en ordentligt dimensionerad trappa. Dessa delar har dock även behandlats i länsstyrelsens tillstånd.

Vad gäller entréhallens, kökets och den andra våningens renovering har läns museet inte varit delaktigt i några antikvariska ställningstaganden utan enbart dokumenterat de förändringar som har genomförts.

ÖVRIGT

Vid renoveringen av kaféets väggmålningar tog Alf Blom ned några av de målade väggpartierna på rummets nordöstra vägg. Läns museet fick då tillfälle att fotodokumentera den ursprungliga väggbeklädnaden i form av pärlsponts-

panel placerad i ett rombiskt mönster, som sannolikt har funnits på samtliga väggytor i detta rum.

*Figur 29. Kaféets tidigare väggbeklädnad.
Foto från sydväst. Foto: Daniel Olsson,
Länsmuseet Gävleborg 2014-03-21.*

I samband med renoveringen såldes några äldre föremål, bland annat utsirade järngaller från järnvägshotellet på auktion på ett auktionshus i Stockholm, vilket även uppmärksammades i media. Merparten av dessa föremål var dock inredning från den förre hotelläggarens tid och ej delar av hotellets tidiga utsmyckning. En gjutjärnsurna som såldes kan dock möjligtvis ha varit placerad på trappräckets stolpe i den nedre entréhallen, av äldre foton att döma.

Järnvägshotelllets restaurang återöppnade efter renoveringen 2014-06-14.

*Figur 30. Konservator Alf Blom under renoveringen i kaféet. Foto från söder.
Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2014-04-11.*

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 434-1655-14, 432-2150-14, 432-1921-14, 434-2348-14

Beslutsdatum: 2014-03-18, 2014-04-02, 2014-04-09, 2014-04-15

Länsmuseets dnr: 1807/311, 302/311

Fastighet: Kläppa 25:4

Socken: Ljusdal

Kommun: Ljusdal

Lagskydd: Byggnadsminne enligt Kulturmiljölagens tredje kapitel, BM 26

Uppdragsgivare och fastighetsägare: Bistro Järnvägs AB, Ljusdal

Entreprenör för restaureringen: Forsa Hantverk och Byggnadsvård, Näsvisen

Kontaktperson: Alf Blom, Forsa Hantverk och Byggnadsvård, Näsvisen

Huvudentreprenör för ombyggnaden: Öhmans Bygg AB, Ljusdal

Kontaktperson: Roland Fredholm, Öhmans Bygg AB, Ljusdal

Entreprenör: Hagmans golv & Färg AB, Ljusdal

Entreprenör: Engbergs snickerier AB, Ljusdal

Entreprenörer: Ett antal olika entreprenörer för el, VVS, köksutrustning mm

Projekttid: Mars 2014–juni 2014 samt februari 2016

Materialleverantör: (För den del som omfattats av byggnadsvårdsbidragen)	Färg	Forsa Hantverk och Byggnads- vård, Näsvisen
--	------	--

Besiktningdatum:	2014-02-13	Rådgivning
	2014-03-04	Antikvarisk medverkan 1
	2014-03-07	Fotodokumentation
	2014-03-14	Antikvarisk medverkan 2
	2014-03-21	Antikvarisk medverkan 3
	2014-04-08	Antikvarisk medverkan 4
	2014-04-11	Antikvarisk medverkan 5
	2014-04-14	Fotodokumentation
	2014-05-03	Antikvarisk medverkan 6
	2014-05-22	Slutbesiktning
	2014-10-01	Fotodokumentation
	2016-02-25	Fotodokumentation

Dokumentationshandlingar förvaras i länsmuseets arkiv.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Tryckta källor

Olsson, Anna (2002) Järnvägshotellet i Ljusdal. Gävle.

Säverman, Ove (2004) Järnvägshotellet i Ljusdal. Ljusdal.

Arkiv

Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv, Ljusdals kommun, Ljusdals socken, Kläppa 25:4, Järnvägshotellet.

Otryckta källor

Vuxenskolan (1986) Rapport från en studiecirkel 1986. Ljusdal (stencil).

Informanter

Blom, Alf, konservator, Näsvisen. Muntliga uppgifter under och efter restaureringen.

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, BOX 746, 801 28 GÄVLE. TEL 026-65 56 00. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE
BESÖKSADRESS: SÖDRA STRANDGATAN 20, GÄVLE